

XVI a. menanti, padavimais ir legendomis apipinta Šarkės dvaro sodyba

Juozas VYŠNIAUSKAS

Skuodo rajone seniausias ir garsiausias – legendomis ir padavimais apipintas Šarkės dvaras. Jo atsiradimas siekia XV a., kai Lietuvoje savininko stambus ūkis (dvaras) galutinai susiformavo, dvarininko gyvenamoji vieta visiškai atsiskyrė nuo valsčių-baudžiauninkų sodybų.

Šarkė rašytiniuose šaltiniuose minima nuo 1598 metų. Čia gyveno 12 šeimų, dvaro valdai priklausė 800 hektarų žemės. Šio dvaro sodyba (4,7 ha), esanti tarp kelio į Apuolę-Barstyčius ir Luobos upės sulaukė mūsų dienų. Kokia jos istorija?

Dvarą valdė Roenne giminė

Livonijos karo metu prie Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės 1561–1562 m. buvo prijungtas Kuršas, Žiemgala ir Uždauguvis. Kurše gyvenusios Roenne giminės atstovai, kilę iš Brėmeno žemių, tapo jos piliečiais, ėjo įvairias tarnybas.

Lenkijos karalius Steponas Batoras, kuris nuo 1576 m. buvo ir Lietuvos didysis kunigaikštis Georgui (Jurgiui) Roenne už kažkokius nuopelnus padovanojo Šarkės (Skuodo r.) ir Damės (Liepojos r., Latvija) dvarus. Jurgis buvo ketvirtos kartos atstovas Kurše, kuris minėtų dvarų žemes paliko kitam savo bendrapavardžiui.¹

Šarkės dvarą valdė ir šeštos kartos Roenne – Ernstas (Ernestas), miręs apie 1699-uosius metus. Jis iš dviejų santuokų, esą, sulaukęs penkių sūnų, Šarkę valdyti perdavė Gerhardui (Gerardui). 1710 m. kovo 3 d. Sielspilio viršininkas generolui C. E. von Roenne pasakęs, kad „norįs pirkti dvarą, pigiai įsigyti seną Roenne šeimos dvarą Šarkę, kur dėl epidemijos – dabar kiek apimusios – išmirę daug valstiečių“².

Baronas Karlas Ernstas Roenne, vedęs turtingų žemaičių bajorų giminės atstovę Eleną Bilevičiūtę, prie savo turėtų valdų – Šarkės ir Damės – prijungęs Gaurų, Opiškio ir Helenavo valdas, tapęs stambiu Žemaitijos žemių savininku.³

Aukščiausias iš trijų Šarkės dvarvietėje buvusių kaskadinių tvenkinių. 2025 m. Fotografas J. Vyšniauskas

Didikai Roenne jiems priklausiusioje Šarkėje negyveno. Dvarą valdė jų paskirti administratoriai, patikėtiniai, tįjūnais vadinti prievaizdai, pasižymėję įvairiu elgesiu. Jau tais laikais šio dvaro žemės valdai priklausė Šarkės, Būdvietės ir Užluobės kaimai su jų gyventojais. Užluobiškiai latviai yra pasakoję, kad jų protėvius į šiuos kaimus čia augusių miškų kirsti atkėlęs Jelgavoje (Kuršo sostinėje) gyvenęs vokiečių kilmės baronas. Čia miškas buvęs kertamas ne vienerius metus. Į Užluobę atsikėlusiems latviams baronas davęs šiek tiek žemės, kurioje jie ir įsikūrę. Taip šiame kaime ilgam išliko latvių salelė (kolonija).

Žinoma, kad Jelgavoje yra buvę von Roenne rūmai, o netoli jų – kapinės, kuriose buvo laidojami aptariamoms Kuršo giminės atstovai. Rūmai sugriauti, kapinės sunaikintos per Antrąjį pasaulinį karą.⁴

Dvaras Rusijos imperijos laikotarpiu

Lietuvoje ir Lenkijoje primestai carinės Rusijos valdžiai buvo periodiškai priešinamasi, su ja kovojama ginklu. Tuo tarpu Latvijoje ir Estijoje vyraujanti vokiškai kalbanti diduomenė (pirkliai, dvarinin-

kai) Rusijos imperijai buvę lojalūs, paklusnūs, todėl jiems buvo palikta dalinė autonomija, vokiečių kalba pripažįstama švietimo ir administravimo kalba. Tuo laikotarpiu valdžia iš šio krašto žmonių dvarų neatiminėjo. Neatsitiktinai XX a. dokumentuose, užrašytuose gyventojų prisiminimuose dar minimi ir šalimais Šarkės buvę dvarai vokiškais pavadinimais – Luizenhofo, o Apuolės kaime – Jochanishofo.

Įvertinus šias aplinkybes, tikėtina, kad Šarkės dvaras iš Roenne giminės į kito savininko rankas galėjo pereiti vedybų ar pardavimo-pirkimo keliu. Neatmestina ir tai, kad naujasis dvaro savininkas galėjo vienaip ar kitaip remti kurį nors sukilimą.

Paskelbtuose pateikėjų prisiminimuose rašoma, jog XIX a. Šarkės dvaras priklausęs Kolesnikovui, iš kurio už sukilimo rėmimą caro valdžia jį atėmusi. Prieš Pirmąjį pasaulinį karą aptariamą dvaro savininku įvardijamas generolas Korolkovas. Jis, neva, gyvenęs Maskvoje.⁵

1906 m. Šarkės dvarą nusipirkęs generolas V. Korolkovas jį 1909 m. išnuomojo kaimyniniame Jochanishofo dvare gyvenusiam Stanislovui Kochanauskui. Pastarasis ūkininkavo gana sėkmingai. Jis dvaro sodyboje pastatė salę, kurioje vykdavo vaidinimai, išgręžė pirmąjį artezinį šulinį, kuris buvo pirmasis toks Skuodo apylinkėse. Kraštą užėmus kaizerinei Vokietijai, S. Kochanauskis su šeima pasitraukė į Rusiją. Tada Šarkės dvaras atsidūrė okupacinės valdžios žinioje. Tada jame kaip savame pradėjo šeiminkauti Skuodo komendantas Ruchvartas. Jis buvo sumanęs šią vietą, Vokietijai laimėjus karą, pasilikti sau. Pasibaigus karui ne taip, kaip planuota, iš Rusijos sugrįžęs S. Kochanauskas nuomą tęsė iki šio dvaro parceliacijos, kurios metu dvarui iš buvusių 300 ha žemės palikta tik 80. Šeiminkui toliau nuomoti dvarą atrodė neperspektyvu, todėl S. Kochanauskas, sugrįžęs į jam Kopylovo anksčiau dovanotą Apuolės dvarą, tuoj pradėjo kurtis ten, užsiėmė naujomis statybomis.

Dvaro žemių išdalinimas, pirkimas

1922 m. parengtame plane rašoma, kad Šarkės dvaro žemės pažymėtas (nubraižytas) plotas (101 ha), priklausęs piliečiui Aleksui Korolkovui, yra paimtas Vyriausybės žinion ir išparceliuotas – išdalintas kariškiams (gal savanoriams), bežemiams ir mažžemiams. Penkiems kariškiams ir trimis dvaro

Dviguba liepų alėja vis dar tebesupa buvusį Šarkės dvaro sodą. 2025 m. Fotografas J. Vyšniauskas

nuomininkams (gal darbininkams) tada atiteko nuo 8 iki 12 ha žemės. Skirtumus lėmė sklypo padėtis ir kokybė.

1923 m. surašymo duomenimis, Šarkės kaime buvo 234 gyventojai, dvare – 45.

Žemės tvarkymo departamento matininko Stasio Buivydo 1924 m. sudarytas Šarkės dvaro parceliacijos planas rodo, kad Alekso Korolkovo nuosavybėje buvusios žemės gavo dar 48 kiti asmenys – jiems išdalinta 312 hektarų. Dvaro savininkui A. Korolkovui buvo palikta 82 ha, pradžios mokyklai atiteko apie 2 ha, malūnui 21 ha, nepilnas hektaras – Skuodo evangelikų liuteronų parapijai (tikriausiai jos kapinės).⁶

1925 m. vykdant žemės reformą, išdalijus dvaro žemę buvo sukurtas naujas kaimas, 1927 m. pa-

(Nukelta į 26 p.)

Kryžius, ženklinantis 1903 m. rugpjūčio 24 d. mirusio pulkininko I. E. Kopylovo amžinojo poilsio vietą. 2025 m. Fotografas J. Vyšniauskas

Nuotraukose (nuo viršaus): dvaro kumetyno pastatas, kuriame nuo 1928 m. veikė vaikų globos namai; dvaro ponų namas, kuriame prieglobstį tais pačiais metais rado seneliai

vadintas Daujotais. 1928 m. pirmaisiais mėnesiais Korolkovo dukrai Newedomskajai už Šarkės dvarą, įskaitant jam priklausius 80 ha žemės, sumokėta 60 tūkst. litų. Šis sandoris įvyko tarpininkaujant Skuodo evangelikų liuteronų bažnyčios vokiečių kilmės pastoriumi Maksui von Bordelijui, kuris vėliau tapo dvare įkurtos senelių ir vaikų prieglaudos vadovu.

Šarkės kapinėse esantis rusų kareivių kulkomis suvarpytas metalinis kryžius. 2025 m. Fotografas J. Vyšniauskas

1928 m. rugsėjo 16 d. dvaras buvo pašventintas kaip vidinės misijos institucija „Emmaus“, atvira visų trijų tautybių evangelikams liuteronams – vokiečiams, latviams ir lietuviams. Tarp įkurtos prieglaudos gyventojų daugiausiai buvo vokiečių, visi vaikai (jų buvo 20) – taip pat vokiečiai.⁷

Dvaro rūmė-pilyje buvo apgyvendinami globos reikalaujantys seneliai. Antrajame pastate – kumetyne, kuriame anksčiau gyveno dvaro prižiūrėtojas ir darbininkai, veikė institucijos administracija ir vaikų namai, kuriems buvo skirti du miegamieji (vienas – berniukams, kitas – mergaitėms). Kasdien prieglaudoje maitindavo apie 50 asmenų (tai buvo seneliai, vaikai, šios įstaigos darbuotojai ir darbininkai). Čia laikyta galvijų, kiaulių. Žemė buvo dirbama traktoriais. Ūkvedyste užsiėmė vokiečių Šteineris. Prieglaudai vadovavo apysenė dama von Der Reke.

Pasirašius Ribentropo ir Molotovo susitarimo slaptuosius protokolais, 1941 m. kovo 10 d. traukiniu Šarkės senelių ir vaikų prieglaudos gyventojai bei personalas pasiekė Vokietiją.⁸ Tuo pačiu traukiniu išvyko ir Skuodo bei jo apylinkėse gyvenę vokiečiai arba jais pripažinti latviai liuteronai.

Aneksijos ir karo metai

1940 m. Raudonosios armijos daliniais įžengus į Lietuvą ir ją prijungus prie Sovietų Sąjungos, Šarkės dvaras buvo nacionalizuotas (privatizuotas). Sovietai, dvaro teritorijoje radę savaeigių mechanizmų ir kito gero, čia įsteigė mašinų ir arklių nuomos punktą. Sovietai šeiminkavo neilgai juos pakeitė Lietuvą užėmusi hitlerinė Vokietijos valdžia. Kas ir kaip šiame dvare tuo laikotarpiu šeiminkavo, žinių neturima, o sugrįžus rusams, jis antrą kartą buvo nacionalizuotas (suvalstybintas).

Dvaras pokario ir užtrukusio sovietmečio laikotarpiu

1944 m. spalio mėnesį sugrįžus Raudonajai armijai ir Kuršo katilė uždarius besitraukiančius Vokietijos kariuomenės dalinius, Šarkės pilyje veikė pafrontės ligoninė. Į ją sužeistuosius iš Kuršo atskraidindavo lėktuvais. Jie leisdavosi ir kildavo plačiame Daujotų kaimo lauke. Neišgyvenusius karius laidodavo dvaro sodo pietrytiniame kampe.

Pasibaigus Antrajam pasauliniam karui, Lietuvoje ilgam pasilikus „išvaduotojams“, Šarkės dvaro mediniame rūme-pilyje buvo apgyvendintos kolūkiečių šeimos. Buvusiame kumetyne, kurio dydis apie 15 x 25 metrai, gyveno keturios šeimos. Na o dvaro sodyba tapo savotišku gyvenvietės centru: į jį vietiniai žmonės buvo kviečiami susitikti su valdžios atstovais, klausyti jų agitacinių kalbų, bauginimų. Yra manančių, kad į apkarpyto dvaro centrą galėjo būti vežamas išbuožintų ir ištremtų asmenų turtas.

1949 m. pradėjus steigti kolūkius, patalpų prireikė kolektyvinio ūkio administracijai, raštinei., todėl iš dvaro rūmo šeimos buvo iškeldintos į sodybas, kurios anksčiau priklausė į Sibirą ištremtiems žmonėms. Daug metų rūme veikė ne tik kolūkio kontora, buvo ūkio specialistų kabinetai, palėpėje gyveno viena šeima, bet glaudėsi ir kultūros namai. Kumetyno pastatą nugriovė, o ant jo pamatų pastatė mažesnę namą, skirtą dviem šeimoms. Nuo įvažiavimo į sodybą palei kelią puslankiu lik upės vis dar tyvuliavo trys žemėjantys tvenkiniai. Buvusio dvaro erdvią sodybą iš pietryčių pusės tebejuosė brandžių liepų dviguba juosta-alėja. Pačioje pakelėje lyg ir nebetelpantis į išlikusią sodybą stovėjo akmenų mūro tvartas, dar vadintas ir svirnu.

Kolūkinės valdžios metais išlikusios dvaro sodybos tvarkos, priežiūros reikalai priklausė pirmininko Vytauto Ežerskio kompetencijai. Šarkės kolūkio kontoros ir kultūros namų pastatas 1975 m. buvo suremontuotas ir nudažytas. Tada jo cokolinėje dalyje įrengtos patalpos su židiniu ir virtuvėle, skirtos svečiams (įvairaus rango valdininkams, viršininkams) priimti, vaišinti. Buvo sutvarkyta ir aplinka. Vykstant darbams kiemo viduryje buvo aptikta girnapusė – saulės laikrodžio pagrindas. Būta ketinimų jį atkurti.

Rūmo-pilies pastate keletą kartų buvo kilęs gaisras. Kartą, kai jame dar gyveno šeimos, – nuo padžiautų vystyklų. Tada ugnis buvo laiku pastebėta ir užgesinta. Na o 1983 m. sausio 3-iosios vakarą, 22 valandą, kai kilo gaisras nuo kultūros namų patalpose paliktos neišjungtos elektrinės plytelės, nepaisant to, kad ugnis gesinta šešiomis gaisrinėmis, kurių viena buvo atlėkusi net iš Latvijos Priekulės, istorinis statinys supleškėjo⁹. Liko tik aukšti pamatai ir paradiniai laiptai. Tada kolūkio kontorą perkėlė į buvusios Apuolės aštuonme-

Paskutiniųjų Šarkės dvarvietės šeimininkų Inos ir Alberto Juozulynų gyvenamasis namas, iškilęs ant išlikusių senųjų ponų namo ir kolūkio kontoros pamatų. Viršuje – vaizdas nuo plento pusės, apačioje – nuo upės ir sodo. Fotografuota 2004 m. Nuotraukos iš Kultūros vertybių registro

tės mokyklos, veikusios Luizenhofo dvarvietėje, patalpas, o vėliau – į Kaukolikų gyvenvietėje naujai pastatytą kolūkio administracinį pastatą.

Šarkės dvaras Lietuvai atkūrus nepriklausomybę

1990 m. birželio 9 d. Skuodo rajono laikraštyje „Mūsų žodis“ išspausdintas straipsnelis „Kam atiteks Šarkės dvaras?“ Po juo – Apuolės kolūkio Sąjūdžio grupės 8 narių parašai. Tai atviras kreipimasis į Sąjūdžio rajono tarybą ir į Skuodo rajono savivaldybės tarybą, kad būtų atkreiptas dėmesys į, pasirašiusiųjų nuomone, neteisėtus Apuolės kolūkio pirmininko V. Ežerskio veiksmus. Tekste rašoma, kad V. Ežerskis, nesitaręs su ūkio valdyba, buvusią dvaro sodybą atidavė savo žentui – kolūkio

(Nukelta į 28 p.)

Po 2017 m. kilusio gaisro gyvenimas Šarkės dvarvietėje neribotam laikui sustojo. 2025 m. Fotografas J. Vyšniauskas

veterinarijos gydytojui A. Juozulynas, kad šis ten įsikurtų. A. Juozulynas, aktyviai remiamas uošvio, naudodamasis ūkio statybininkų brigada, tada jau buvo bebaigiąs lieti pamatus savo būsimam namui. Publikacijoje buvo pažymima, kad Šarkės dvaro vietoje turėtų stovėti ne privataus piliečio sodyba, bet koks nors visuomeninis statinys, kurį, kaip ir jo aplinką reikėtų naudoti rekreaciniams tikslams.

Prieš prasidedant statyboms apylinkėje sklido kalbos, kad ant išlikusių dvaro pastatų pamatų iškilis šarvojimo namai, tačiau iš silikatinių plytų buvo pastatytas erdvus gyvenamasis namas, o priešais jį kieme suręstas melžiamoms karvėms skirtas tvartas, dvarvietėje įkurtas privatus veterinarijos gydytojų Inos ir Alberto Juozulynų pieno ūkis. Sodyba buvo gerai tvarkoma, liko prieinama istorijos mėgėjams, turistams, tad tokiu laikotarpiu vargu ar buvo galima tikėtis geresnių dvarvietės išsaugojimo sprendimų.

V. Ežerskis – pedagogas. Šarkėje gyvendamas ir

čia dirbdamas, vadovaudamas kolūkiui jis pamėgo šias apylinkes, nebuvo abejingas ir Šarkės dvaro sodybai. Neatsitiktinai jis sau ir šeimai amžinojo poilsio vietą parinko Daujotų kaime esančiose Šarkės kapinėse. Pirmiausiai čia, aukštų medžių pavėsyje, 2015 m. po sunkios ligos amžinam poilsiui atgulė jo dukra – naujoji dvarvietės šeimininkė Ina.

2017 m. lapkričio 20 d. apie 4 valandą ryto dangų nušvietusiose liepsnose paskendo neseniai dvarvietės teritorijoje statytas Juozulynų gyvenamasis namas. Supleškėjo viskas, kas buvo degus. Tragedija tuo nesibaigė – po gaisro savo miegamajame buvo rastas žuvęs sodybos šeimininkas A. Juozulynas.

Dabar Inos ir Alberto Juozulynų sūnūs tvartą ir visą sodybą nuomoja vienam Šarkės kaimo ūkininkui. Buvusią nelaimę vis tebeprimenantis gyvenamasis namas kiekvienam čia užsukusiam tebežadina smalsumą ir kelia liūdesį. Vertingąsias paveldosau-gines savybes tebeturinčius aukštus laiptus į kažkada buvusią pilį ir jos pamatus baigia uždengti sužėlę krūmai, aukštyn besistiebiančios medeliai.

ŠARKĖS VARDĄ GARSINO

Šarkės vandens malūnas

Šio malūno girtas suko patvenktas Guntino upelis. Per užtvankos pylimą ir du jos tiltus ėjo senasis kelias-vieškelis Skuodas–Ylakai. Susikauptisio vandens telkinyje matydavosi salelė, kurioje stovėjo medinė nudažyta koplytėlė su išdrožtų šventųjų statulėlėmis. Nuo pylimo iki jos vedė išpiltas paaukštintas takas. Pokario metais aktyvus komjaunuolis, okupacinių tarnybų paskatintas, tą koplytėlę sudegino, tuo papiktindamas gyventojus. Atkūrus Lietuvos valstybingumą, tas buvęs aktyvistas rajono laikraštyje išspausdintame straipsnyje atgailavo už tuometinį savo elgesį.

Įsigalėjus elektrifikacijai ir vietoje senojo vieškelio per tvenkinio vidurį nutiesus asfaltuotą kelią, Šarkės vandens malūno teikiamų paslaugų neberekėjo, tačiau niekam neberekalingas malūno pastatas atviromis durimis palei senkelį dar ir 1992 m. tebekiūtojo.

Pokario metais Kuinelių kaime buvęs nacionalizuotas Šarkės malūnas sovietinės valdžios dėmesio nuolat sulaukdavo, figūravo ir KGB suvestinėse. Vietos partizanai, kovodami su sovietais, ne kartą

buvo jį užėmę, iš jo išvežę sumaltus grūdus, o iš pieninės – sviestą.

Šį malūną tikriausiai kažkuriais metais pastatydino Šarkės dvaro ponas – jo valdytojas. Jis savarankiška įmone galėjo tapti po dvaro parceliacijos ar kiek ankstėliau. Kanauninkas Pranciškus Žadeikis savo užrašuose užsimena, kad šis malūnas XX a. pradžioje priklausė vokiečiui. Iš jo ar kito savininko malūną įsigijo 1902–1932 m. Aleksandrijos bažnyčioje klebonavęs Jonas Tėveinis. Jis dirbti malūnininku pasikvietė brolių, kurie gyveno vienoje Kuinelių kaimo sodyboje. Šalia vietos, kur stovėjo Šarkės malūno pastatas, nepriklausomybės metais pradėjo formuotis nauja sodyba.

Šarkės pieninė

Dvaro poreikiams tenkinti skirta didelė pieninė buvo pastatyta netoli malūno, prie kelio į Barstyčius.

1944 m. pabaigoje Vokiečių armijos divizijai patekus į Kuršo katilą, Skuodas tapo pafrontės miestu. Tada iš jo visa okupacinė valdžia su savo represinėmis struktūromis persikėlė į Šarkės pieninę, kuri iki karo pabaigos buvo tapusi valsčiaus centru.

Pasakojama, kad tris mėnesius, gal ir ilgiau, Šarkės pieninėje arba dvaro rūsiuose sprendėsi Skuodo valsčiaus gyventojų likimai. Ne vienas čia pakviestas ar jėga atvežtas pradingdavo be žinios.

Kažkuriais kolūkinės santvarkos metais Šarkės pieninė buvo priskirta Skuodo rajono veterinarijos tarnybai. Tada pastatas rekonstruotas, jame įrengti keturi žinybiniai butai. Čia iki privatizacijos gyveno veterinarijos gydytojų šeimos, kurios laikui einant išsikėlė gyventi ir dirbti kitur.

Saulės laikrodis

Šarkės dvaro kieme yra buvęs saulės laikrodis. Tie, kam teko jį pamatyti, yra pasakoję, kad ten nieko įspūdingo nebuvo – tik girnapusė su kažkokiomis žymomis. Gal ir taip, bet vien tai, kad girnapusė ir dar su žymomis – dėmesio vertas objektas. Tą Saulės laikrodžio pagrindą (girnapusę) man pačiam teko apžiūrėti Vytauto Ežerskio sodyboje, kurioje ji kurį laiką buvo saugoma.

Šarkėje ir Kaukolikuose buvusius kolūkius sujungus į vieną, naujasis darinys pavadintas Apuolės vardu. Neilgai trukus ties buvusią pieninę, tik priešingoje kelio pusėje, išdygo iš metalo nukaldinta

Vis dar tebestovintis buvusio Šarkės dvaro tvartas nuo kelio pusės. 2025 m. Fotografas J. Vyšniauskas

Tas pats tvartas nuo laukų pusės. Prie jo per vidurį kolūkis 1955–1960 m. pristatė medinį siloso bokštą, kurio, padarius dvišlaitį stogą, išliko tik apatinė dalis. 2004 m. Nuotrauka iš Kultūros vertybių registro

informacinė rodyklė su joje įmontuota saulės laikrodžio girnapuse bei užrašu prieš ją – APUOLĖS KOLŪKIS. Išnykus kolūkiams, ši rodyklė nuimta. Praėjus kuriam laikui, buvusio saulės laikrodžio pagrindas išriedėjo nežinomais keliais.

Šarkės lurdas

Jis yra beveik priešais dvaro sodą, tik priešingoje Luobos upės pusėje, nusileidus nuo stataus šlaito. Čia jau Užluobės kaimas, bet lurdas vis dar vadinamas Šarkės lurdo vardu, taip jis įvardijamas ir įvairiuose tekstuose.

Apie 1936–1937 m. šį lurdą pastatė, savo žemėje, prieinančioje prie upės, įkūrė Užluobės kaimo ūkininkas Juozas Žadauskas, sovietų valdžios „pamalonintas“ kelione į Sibirą. Lurdas dabar yra atnaujintas. Jis lankomas, prie jo meldžiamasi.

Šarkės kapinės

Jas savo valdose įrengė dvaro savininkas evangelikas. Čia ir dabar – šios konfesijos asmenų pa-

(Nukelta į 30 p.)

Iš Kopylovų šeimos koplyčios yra likusi tik didelių riedulių krūva. 2025 m. Fotografas J. Vyšniauskas

grindinė amžinojo poilsio vieta. Seniau, keičiantis minėtam evangelikui priklausiusio stambaus ūkio ir netoli jo esančių dvarų savininkams, šiose kapinėse buvo laidojami ir rusų tautybės vietos gyventojai, o paskesniuoju laikotarpiu – ir lietuviai.

Priešpaskutinieji Luizenhofo ir dar dviejų gretimų dvarų (Jochanishofo-Apuolės ir Zavaliskės) turėtojai Kopylovai šiose kapinėse iš akmenų pastatė koplyčią-mauzoliejų, kurio rūsyje buvo laidojami jų šeimų nariai. Koplyčios grindys buvo grįstos akmenimis, stogas – medinis.

Tarpukariu veikusioje Šarkės dvaro prieglaudoje mirusiųjų palaikus taip pat priglaidavo šis smėlio kalnelis. Apie 2012-uosius metus porą palaidojimo vietų sutvarkė iš Vokietijos atvykę šiose kapinėse amžinam poilsiui atgulusių artimųjų palikuoniai.

Apie 1937-uosius metus, nupirkus žemės iš Letuko, kapinės buvo praplėstos pakalnėn į kelio pusę. Senoji kapinių riba yra buvusi ties atnaujinta varpine ir 2010 m. pastatytu stambių formų kryžiumi.

Antrajam pasauliniam karui nudundėjus į Vakarų, kol baigėsi karas, Šarkės dvare ir valstiečių sodybose prie kapinių šeimininkavo rusų kariškiai, tarp jų ir lakūnai. Visa, kas čia buvo iš medžio, tada sukūreno. Iš Kopylovų šeimos koplyčios liko tik didelių riedulių krūva. Išrovė visus medinius kryžius, atlietus iš metalo suvarpė kulkomis. Aptvertose kapinėse ganė arklius.

Šiurpą keliantys pasakojimai, padavimai

1557 m. valakų reforma panaikino valstiečių nuosavybę į žemę – galutinai įbaudžiavino juos. Tra-

dicinė ir labiausiai paplitusi lažo norma buvo trys dienos per savaitę nuo kiemo. Privalomomis dienomis į lažą turėdavo eiti du žmonės: pagrindinis darbininkas su savo jaučiais ar arkliais ir pagalbinis – moteris arba pusbernis. Dirbti reikėdavo nuo saulėtekio iki saulėlydžio, o maitintis – savo maistu.

XVI a. vid. dvarininku galėjo būti tiktai bajoras, baronas, XIX a. I. p. – tik kilmingas bajoras. 1861 m. panaikinus baudžiavą, atsirado dvarininkų, priklausiusių valstiečių ir pirklių luomui.

Panaši baudžiava, toks pat valstiečių išnaudojimas buvo beveik visuose LDK ir Rusijos imperijos dvaruose. Kodėl Šarkė iš jų išsiskiria dar ir šiandien šiurpą keliančiais pasakojimais? Gal joje buvę ponai ir prievaizdai su pavaldiniais elgdavosi žiauriau, negailestingiau nei kitur? O gal todėl, kad apie Šarkės dvarą sklindę pasakojimai vienokia ar kitokia forma buvo užrašyti ir taip plačiau pasklido, ilgiau išsilaikė žmonių atmintyje? Tikėtina, kad pagrindinė priežastis, kodėl, anot padavimų, Šarkėje velnių tuntai visokias aibes krėtė, gali būti ta, jog dvarą valdė kito tikėjimo žmonės ir kad šis dvaras Skuodo rajone kaip ūkinis, administracinis darinys ilgiausiai išliko.

Apie velnius

Pasakojama, kad senų senovėje Šarkės dvarą valdė piktas ir žiaurus vokiečių ponas. Jis mėgo triukšmingas puotas, taurėse šviečiantį vyną. Dažni lėbavimai greit išsekė jo turtą. Norėdamas ir toliau tęsti tokį gyvenimą ir kad pinigų tam užtektų, ponas savo sielą sutartimi užrašęs velniui. Pragaro valdovas Liucipierius nepasitikejęs gudriu vokiečiu, todėl jį prižiūrėti nusiuntęs savo padėjėją su būriu vyresniųjų ir visą pulką eilinių velniūkščių.

Nuo to laiko Šarkės dvare nelabųjų knibždėte knibždėję. Vyresnieji frakuoti velniai per naktis rūmuose lėbavę su ponais, merginę gražiąją dvaro ponaitę ir amžinai dėl jos pykęsi su generolais, jaunais grafais ir garsiais Kuršo baronais. Kiti Šarkės kipšiukai buvę labai žmoniški ir darbštūs. Jie padėdavę nelaimingiesiems dvaro baudžiauninkams sunkius darbus nudirbti, supdavę jų vaikus. Žiaurusis dvaro ponas įsakydavęs baudžiauninkams iki pirmųjų gaidžių iškulti pilną jaują javų, o jei likdavusi nors varpa, visus nelaiminguosius liepdavęs gyvus užmūryti dvaro rūsiuose. Eiliniai kipšiukai, gailėdami baudžiauninkų, imdavę spragilus ir kuldavę, kad net

žemė dundėdavusi. Vos tik užgiedodavę gaidžiai, kipšai mesdavę spragilus ir kaukdami, švilpdami slėpdavęsi senųjų parko liepų drevėse. Rytą atėjęs ponas, nerasdavęs nė vienos neiškultos varpos.

Na o šventadienio vakarais velniukai su baudžiauninkais pramogaudavę: šokdindavę merginas, su bernais mušdavę ripką, su seniais pypkiudavę, piemenims išdaigas krėsdavę.

Bet vieną vakarą kipšiukai metę visus užsiėmimus, užsivilkę frakus, užsidėję kietas skrybėles ir tarę:

– Šiąnakt mes turėsime puotą – didelę puotą!

Iš tiesų, dvaro ponas belėbaudamas susipykęs su vienu Kuršo baronu ir jį iškvietęs į dvikovą. Velniai buvę sekundantai ir rankose laikę pasirašytą sutartį. Ponai sustoję vienas priešais kitą, paėmę ginklus. Nuaidėję du šūviai, ir Šarkės ponas parkritęs.

Pasigirdęs baisus kauksmas ir užėjęs viesulas. Dulkių stulpai iškilę virš aukštųjų parko liepų. Kipšai nuvėdlavę Šarkės dvaro poną, kursai gyvus baudžiauninkus užmūrydavę, į šunis juos mainydavę.¹⁰ Nuo tos nakties velniai iš Šarkės dvaro pradingę, bet valstiečiai ilgai juos atsiminę, vaikų vaikams apie juos pasakoję. Nuo to laiko visoje Lietuvoje gali išgirsti sakant „Velnių kaip Šarkės dvare“.

Apie gegutę žiemos metu

Kai Šarkės dvarininkas sumanydavo pramogauti, į svečius pasikviesdavęs daugiau ponų. Jie gerdavę, lošdavę kortomis, kartais išeidavę į medžioklę. Tada dvaro prievaizdas suvarydavęs baudžiauninkus į liepos alėją, liepdavęs jiems lipti į medžius ir, pasirodžius ponams, kukuoti gegute.

Po kiekvieno „Ku kū“ nuaidėdavęs šūvis. Lėbaujantys ponai ir baronai savo pramogai žiemos metu varu įvarydavę į medį kurį nors baudžiauninką ir liepdavę kukuoti gegute. Nenorinčiam to daryti, grasindavę ginklu, tačiau, šiam įsiropštus į medį ir užkukavus, vis vien jį nušaudavo, atseit, dėl to, kad šis kukuoja ir dar žiemos metu.¹¹

Apie fizines bausmes

Šarkės dvare plačiai buvo taikomos fizinės bausmės – rykštės. Jas skirdavo ir vykdavo pats dvaro savininkas, kuris baudžiauninkus plakdavo ant dvaro tvarto. Pasitaikydavo ir baisesnių dalykų. Kartą vietos baudžiauninko dukra pabėgo tarnauti pas

šiam dvarui nepriklausantį valstietį. Susigrąžinus merginą atgal, jai buvo pritaikyta neįprasta bausmė. Kalvėje nukalė geležinį lanką su ragu ir jį pritaisė merginai ant galvos. Nebepakeldama paniekos, pasitarusi su artimaisiais, ji pėsčia nuėjo į Telšius pasiskusti valdžios atstovams. Netrukus iš ten su mergina į Šarkę atvyko du kažkokie pareigūnai to reikalo tirti. Dvaro savininkas už tokį elgesį buvo nubaustas pinigine bauda.

Du valstiečiai (Antanas Nikartas ir Kazys Žiemelis) nuo baudžios buvę pabėgę į Prūsus. Po baudžios panaikinimo 1861 m. jiedu sugrįžę.¹²

Apie galutinį baudžios panaikinimą

Po baudžios panaikinimo carinėje Rusijoje buvo praėję keleri metai, bet baudžiatinė priespauda imperijos pakraščiuose liko kaip buvusi, taip, kaip ir Lietuvoje, Šarkės dvare, kurį valdė žiaurus ponas. Jis nusižiūrėjo labai gražią jauną baudžiauninkę, kuri nesutiko būti jo meilužė. Mergina pasipriešino dvarponiui ir užsitraukė jo rūstybę. Dvaro ponas paskleidė gandą, kad ji esanti didžiulė nusikaltėlė, paleistuvė. Dvarininkas įsakęs merginą nuvesti į kalvę, kad ten nukaldintų gėdos karūną su ragais ir uždėtų jai ant galvos. Ta karūna iš vidaus pusės buvusi su dygliais, smingančiais į galvą, kad nenusiimtum. Kur eidavo ar ką dirbdavo gražioji Šarkės dvaro baudžiauninkė, visą laiką jai ant galvos buvo ši geležinė karūna.

Kažkas patarė jai nuvažiuoti pas Vokietijos karalių, kuris buvo artimas rusų caro giminaitis. Taip ji ir padarė. Atsirado ir padedančių jai ten nuvykti. Karaliaus paliepimu pasiuntiniai tą mergelę su visa geležine karūna ant galvos, kaip įrodymą, kokią baudžiąvą žmonės Rusijoje dar kenčia, nuvežė į Peterburgą – į caro rūmus. Caras, tokių įkalčių priremtas, baudžiąvą panaikino ne tik Šarkės dvare, bet ir visuose savo imperijos pakraščiuose.¹³

Kai kas iš tarpukario

Temstant ar apniukusią dieną pro dvarą arkliais pravažiuoti buvę neįmanoma, nes jie imdavo prunksti, stodavo piestu ir su tokia jėga, kokios žmogui nesuvaldyti, nešdavę vežimus ir bričkeles į Luobos daubas. Ne vienas važiuojęs čia sudaužęs savo vežimus, net arklius praradęs.

(Nukelta į 32 p.)

Priešais Šarkės dvaro sodybą, bet priešingoje Luobos upės pusėje, jau Užluobės kaime, nusileidus nuo stačiaus šlaito, – lurdas, dažnai vadinamas Šarkės lurdu. 2015 m. Fotografas J. Vyšniauskas

Praėjusio šimtmečio pradžioje Šarkė priklausiusi labdaringam ordinui iš Vokietijos. Čia gyvenę Pirmojo pasaulinio karo veteranai, iš dvaro sklisdavusios šlagerių melodijos, o parko pakraštyje jų laukusios pedantiškai tvarkomos kapinaitės.

Pasakojama, kad Aleksandrijoje gyvenęs žmogus, kuris girdėjęs, jog tuose vokiškuose senelių namuose savo dienas baigė žmogus, mūvėjęs Lietuvos valdovams priklausiusį žiedą.¹⁴

Buvusių dvarų materialusis paveldas Skuodo rajone

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. balandžio 7 d. nutarimu Nr. 256, Skuodo rajono valdžia yra patvirtinusi šias Skuodo rajone buvusių dvarų sodybų paminklines teritorijas: Skuodo mieste – Skuodo dvaro sodyba (4,1 ha); Juodkaičių dvaro sodyba (5,4 ha); Apuolės dvaro

sodyba (2,5 ha); Šarkės dvaro sodyba (4,7 ha).¹⁵

Lietuvos Respublikos nekilnojamųjų kultūros vertybių registre yra įrašyti Šarkės (Daujotų) dvaro sodybos fragmentai ir šios sodybos tvartas. Objektai – vietinės reikšmės, datuojami XIX amžiumi. Jų vertingosios savybės: parko turinės erdvinės kompozicijos fragmentai, kuriuos formuoja išlikęs dvaro sodybos tvartas, želdiniai ir vandens telkiniai (iš dalies pakitę); buvusio pagrindinio dvaro pastato su išlikusiais centriniais laiptais ir cokoline dalimi (jų būklė patenkinama) fragmentai; sodybos reljefas; pavieniai medžiai, lapuočių medžių grupės (dominuoja liepos); kaskadinių tvenkinių sistema (išlikę du tvenkiniai, jų būklė bloga); pirminė ir istoriškai susiklosčiusi sodybos paskirtis – gyvenamoji, ūkinė; dvaro sodybą supantis kultūrinis kraštovaizdis.

IŠNAŠOS:

¹ *Renavas*, Vilnius, 2001, p. 45.

² *Ten pat*, p. 31.

³ *Ten pat*, p. 153.

⁴ *Ten pat*, p. 41.

⁵ Su paminklosauga susijusiuose tekstuose minima, jog Šarkė yra priklausiusi Kurše įtakingo barono Nolde šeimai, kuri valdė dideles žemių teritorijas. Kituose tekstuose rašoma, kad Kalėtų (Liepojos r.) dvaro baronaitė von Nolden ištekdėjo už rusų karininko Kopylovo. Šis nupirkęs Jochanishofo-Apuolės dvarą, į kurį jo žmona atkėlusi gyventi kelias latvių šeimas. Jų palikuoniams atitekę du iš keturių rėžių, į kuriuos buvusi padalinta Apuolės piliakalnio žemė. Kalėtas baronai Noldės valdė nuo XVI amžiaus. Kopylovams priklausę ir Luizenchofo bei Zavališkės dvarai, kai kur vadinami palivarkais. Vėliau Apuolės dvaras atitekęs Nadieždai Kopylovaitei, o Zavališkės – Elzbietai Kopylovaitei.

⁶ Duomenys iš Skuodo muziejuje turimų parceliacijos planų.

⁷ Iš Igno Gulbino pranešimo, skaityto 2025 m. rugsėjo 19 d. Skuodo muziejuje vykusioje konferencijoje.

⁸ *Ten pat*.

⁹ Skuodo priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos duomenys.

¹⁰ Bivainis Druskus. „Na ir prisirinko, kaip Šarkės dvarė velnių“, *Vakarai* (Klaipėda), 1936 m. spalio 30 d.; *Mūsų žodis* (Skuodas), 1975, liepos 31 d.

¹¹ Iš publikacijų, variacijų, paskelbtų Skuodo rajono laikraštyje „Mūsų žodis“.

¹² Iš 1936 m. anketos apie baudžiavą Lietuvos dvaruose. Atsakymai saugomi Šiaulių „Aušros“ muziejuje, dalis jų paskelbta 1966 m. balandžio 16 d. laikraštyje „Mūsų žodis“ (Skuodas).

¹³ Pasakojimą pateikė sovietmečiu Šarkės kolūkio raštinėje-kontoroje dirbusi kolūkietė.

¹⁴ Zina Rimgailienė, „Dvarų legendos“, *Šeima ir pasaulis*, 2002, Nr. 2, p. 70–83.

¹⁵ *Mūsų žodis* (Skuodas), 1993 m. gegužės 15 d.